

Дельта Дніпра

Імена та адреси укладачів інформаційного листа рамсарського ВБУ:

Стеценко Микола Пилипович, перший заступник начальника державної служби заповідної справи, Мінприроди України, вул. Урицького, 35, м. Київ, 01601, тел.: (044) 451 5904, E-mail: parks@parks.freenet.kiev.ua;

Костюшин Василь Анатолійович, к.б.н., координатор Чорноморської програми Ветландс Інтернешнл, вул. Комінтерну, 1, Київ, 01032, тел.: (044) 256 4862, e-mail: kv@wetl.kiev.ua.

Дата підготовки опису: 1 грудня 2003 р.

Географічні координати: 49°32' пн. ш., 32°24' сх. д.

Розташування: Північне Причорномор'я, Цюрупинський та Голопристанський райони Херсонської обл., на південний захід від м. Херсон. Інші гідрологічно пов'язані ВБУ: Дніпровський лиман, річка Інгулець.

Висота над рівнем моря: мінімальна – 0,2 м, максимальна – 1,4 м.

Площа: 26000 га

Короткий опис: Угіддя є дельтою третьої за розмірами річки Європи і другої – в Чорноморському басейні. Відрізняється виключним біорізноманіттям і має велике значення для його збереження. До складу угіддя крім численних річкових рукавів входять болота, заплавні ліси, комплекс озер, піщані кучугури тощо.

Рамсарські критерії: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.

Обґрунтування рамсарських критеріїв:

- (1) Відіграє визначну гідрологічну, біологічну та екологічну роль у природному функціонуванні великого річкового басейну та берегових екосистем.
- (2) Місце мешкання рідкісних тварин (близько 70 видів), зростання рідкісних рослин і грибів (близько 30 видів) та локалізації типових і рідкісних рослинних комплексів (близько 19).
- (3) Як екотонна екосистема є важливим центром біорізноманіття.
- (4) Важливе місце розмноження для багатьох видів водно-болотних птахів.
- (5) У сезонних скупченнях птахів регулярно налічується більше 100 тис. особин.
- (6) Тут гніздиться 2,5-4,5 % європейської популяції білої чаплі *Egretta alba*.
- (7) Є дуже цінним для збереження унікального комплексу риби, що включає більше 80 видів.

Фізичні особливості ВБУ: Дельта Дніпра є екотонною зоною типу «річка-море» і характеризується високим різноманіттям видів та ценозів. Тут спостерігається мозаїчне чергування рукавів дельти, озер, заплавних лісів та ділянок з водно-болотною рослинністю. Клімат помірно-континентальний з короткою м'якою зимою та довгим гарячим літом. Сніговий покрив нестійкий, утворюється далеко не кожену зиму і не більше ніж на 20-40 діб. Взимку часто бувають відлиги. Безморозний період триває 180-210 діб. Середня температура липня – +20°C, січня – –2,5°C. Опади, в основному, припадають на літо. Річна кількість опадів становить 320-350 мм.

Фізичні особливості водозбірної території: Угіддя є дельтою Дніпра завдовжки 47 км, яка через Дніпровсько-Бузький лиман з'єднується з Чорним морем. Має всі риси, притаманні дельтовим комплексам великих річок Європейського регіону.

Гідрологічна цінність: Дніпро є основним джерелом питної води в Україні. Його вода широко використовується також для іригаційних цілей. Це найбільша водна транспортна артерія країни, яка забезпечує зв'язок континентальних індустріальних центрів з іншими регіонами України та державами Чорноморського басейну.

Тип ВБУ: L, P.

Екологічні особливості: Рослинність є дуже різноманітною, але домінують гідрофільні асоціації. На дюнних луках, відкритих плесах та болотах зростають житняк пухнастоквітковий *Agropyron dasyanthum*, маренка рожева *Asperula cynanchica*, осока гостра *Carex acuta*, осока висока *C. elata*, роговик український *Cerastium ucrainicum*, молочай польовий *Euphorbia agraria*, очерет звичайний *Phragmites australis*, рдесник плаваючий

Potamogeton natans, рдесник вузлуватий *P. nodosus*, чебрець дніпровський *Thymus borysthenicus*, ро́гіз вузьколистий *Typha angustifolia* та ін.

Цінна флора: Види з Червоної книги України: золотобородник цикадовий *Chrysopogon gryllus*, альдрованда пухирчаста *Aldrovanda vesiculosa*, плавун щитолистий *Nymphoides peltata*, коручка болотна *Eriactis palustris*, зозулинець болотний *Orchis palustris*, сальвінія плаваюча *Salvinia natans*, водяний горіх плаваючий *Trapa natans* s. l.

Цінна фауна:

Ссавці: ховрах крапчастий *Citellus suslicus*, борсук звичайний *Meles meles*, нориця звичайна *Microtus arvalis*, кабан *Sus scrofa*, кріт європейський *Talpa europaea*, лисиця звичайна *Vulpes vulpes*. В Червону книгу України внесені норка європейська *Mustela lutreola* і видра річкова *Lutra lutra*.

Птахи. Тут гніздяться та зупиняються під час міграцій багато водно-болотних птахів і годується низка морських видів. Головними місцями розмноження птахів є заплавні ліси та очеретяні зарості, особливо ті, що знаходяться в найширшій частині гирла Дніпра. Загальна чисельність гніздового орнітокомплексу – 6–8 тис. пар. Найчисленнішими серед птахів, що гніздяться, є баклан великий *Phalacrocorax carbo* (4,5 тис. пар), чаплі сіра *Ardea cinerea* (1,5–1,8 тис. пар) і велика біла *Egretta alba* (350–700 пар), лиска *Fulica atra* (500–900 пар), пірникоза велика *Podiceps cristatus* (200–400 пар). Заплавні озера та рибники є улюбленими місцями сезонних скупчень. Найбільш численними з них є лиска *Fulica atra* (до 90 тис. особин), крижень *Anas platyrhynchos* (30–50 тис. ос.), баклан великий *Phalacrocorax carbo* (10 тис. пар), черні червоноголова *Aythya ferina* (6 тис. ос.) і чубата *A. fuligula* (5 тис. ос.). Види з Червоної книги України: орлан-білохвіст *Haliaeetus albicilla*, коровайка *Plegadis falcinellus*, чапля жовта *Ardeola ralloides*, савка *Oxyura leucocephala*, крохаль середній *Mergus serrator*, чернь білоока *Aythya nyroca*, гоголь *Vuscephala clangula*.

Рептилії: черепаха болотна *Emys orbicularis*.

Амфібії: ропуха зелена *Bufo viridis*, жаби їстівна *Rana esculenta* та озерна *R. ridibunda*.

Іхтіофауна є дуже різноманітною і містить багато місцевих, а також прохідних та напівпрохідних видів. Види риб з Червоної книги України: стерлядь *Acipenser ruthenus*, марена дніпровська *Barbus barbus borysthenicus*, шемая дунайська *Chalcalburnus chalcoides mento*, білуга чорноморська *Huso huso ponticus*, умбра *Umbra kramer*.

Серед **безхребетних** гідробіонтів домінують прісноводні види. Представлені також реліктовий понто-каспійський (*Heterocore caspia*, *Dreissena polymorpha*) та середземноморський (*Eurytemora affinis*, *E. voga*) комплекси. В межах угіддя мешкає молюск турикаспія лінкта *Turricaspia lincta*, занесений до Червоної книги України.

Соціальні та культурні цінності: Дніпро є основним джерелом питної води в Україні. Його вода широко використовується також для іригаційних цілей. Це найбільша водна транспортна артерія країни, яка забезпечує зв'язок континентальних індустріальних центрів з іншими регіонами України та державами Чорноморського басейну. Дніпро згадується в багатьох давніх записах істориків та мандрівників. ВБУ є важливим для екологічної освіти, рекреації та наукових досліджень, а також є традиційним місцем риболовлі для місцевого населення.

Землеволодіння: ВБУ: державна та колективна форма власності. Прилеглі землі: державна, колективна та приватна форми власності.

Поточне землекористування: ВБУ: обмежується та контролюється використання природних ресурсів – полювання, рибництво, рибальство, випасання худоби, сінокосіння, рекреація, видобуток піску, водні перевезення (комерційне та рекреаційне). Прилеглі землі: крім згаданих видів природокористування ведеться традиційне сільське господарство (виноградарство, іригація та інше).

Чинники (минулі, сучасні або потенційні), несприятливі для угіддя, в т. ч. зміни у природокористуванні або проекти розвитку: Основну загрозу становить запропоноване зведення низки дамб з метою поділу Дніпровського лиману на окремі водойми. До негативних явищ належать забруднення водно-болотних угідь, деградація зрошуваних сільськогосподарських земель та рисових полів, зарегульованість і видозміна річки. Серед

потенційних змін – деградація біотопів внаслідок сільськогосподарської діяльності та масового випасання худоби.

Вжиті природоохоронні заходи: Рамсарське угіддя (3UA009). В межах угіддя існує багато дрібних резервацій, управління якими здійснюється товариством рибалок і мисливців, військовим товариством рибалок і мисливців та іхтіологічним заказником «Червона Хатка». Запроваджено заходи для встановлення балансу між різноманітною людською діяльністю та екологічним станом території, включаючи створення очисних споруд та водоохоронних зон. Крім того, внесено пропозиції щодо поліпшення якості води та контролю за надходженням органіки у воду.

Запропоновані, але ще не виконані природоохоронні заходи: Для ефективнішої охорони водних ресурсів та дельтових природних комплексів потрібно створення очисних споруд, водоохоронних зон, а також введення на промислових підприємствах закритого циклу водопостачання. Розробляється план щодо охорони та управління довкіллям дельти Дніпра.

Проведені наукові дослідження: Наукові дослідження проводяться в рамках Дніпровської програми інститутами біології південних морів (Севастополь), гідробіології та зоології НАН України, а також Чорноморським біосферним заповідником.

Сучасний стан екологічної освіти, просвіти, інформування та виховання: Поінформованість та освіта у сфері збереження довкілля забезпечується програмою середньої школи. Для основних груп землевласників спеціалісти з університетів та інших організацій читають лекції з охорони довкілля.

Сучасний стан рекреації і туризму: Порівняно з подібними угіддями, туристична інфраструктура досить добре розвинута, планується її подальше розширення.

Юрисдикція: Відповідальними за охорону угіддя є місцева адміністрація та землекористувачі (установи і громадяни). Державний контроль у галузі охорони природи здійснює Держуправління екобезпеки в Херсонській області.

Орган управління ВБУ: Державне управління екології та природних ресурсів у Херсонській області. Адреса: пров. Козацький, 10, м. Херсон, 73026, тел: (0552) 26-31-95, e-mail: eko_kherson@hs.ukrtel.net

Джерела інформації:

- 1) Стеценко М. П., Парчук Г. В., Клєстов М. Л., Осипова М. О., Мельничук Г. О., Андрієвська О. Л. Водно-болотні угіддя України: Інформаційні матеріали / Під ред. М. П. Стеценка. – Київ, 1999.
- 2) Directory of Azov-Black Sea Coastal Wetlands: Revised and updated / Ed. by Gennadiy Marushevsky. – Kyiv: Wetlands International, 2003. – 235 pp., 81 maps.